

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ТРАНСПОРТ-ТРАНЗИТ САЛОҲИЯТИНИ ОШИРИШДА ХАЛҚАРО ВА МАҲАЛЛИЙ МУЛТИМОДАЛ ТРАНСПОРТ КОРИДОРЛАРИ ЛОЙИҲАЛАРИНИНГ САМАРАДОРЛИГИ

Саъдуллаев Бехзод Алишер ўғли

ассистент, Тошкент давлат транспорт университети

Гайпбаева Гульзия Талгат кизи

талаба, Тошкент давлат транспорт университети

Бугунги кунда транспорт тизими мамлакатнинг иқтисодий ривожланиш суръатларини, аҳоли турмуш сифатини ва ҳар бир давлатнинг миллий хавфсизлик даражасини белгиловчи омил ҳисобланади. Ўзбекистон Республикасининг ташқи иқтисодий алоқаларининг ҳолати кўп жиҳатдан мамлакат транспорт тизимининг, айниқса, Марказий Осиё ҳудудидаги халқаро транспорт инфратузилмасининг ривожланиши билан белгиланади, Чунки Ўзбекистон сув ва денгиз йўлларга тўғридан-тўғри чиқиш имкониятига эга эмас. Айнан Марказий Осиё давлатларининг географик жойлашуви сабабли, темир йўл орқали ташувлар транзит ва экспорт-импорт юкларни ташишда асосий транспорт вазифасини бажаради.

Ҳозирги вақтда Ўзбекистон Республикаси фойдаланадиган 9 та халқаро темир йўл транспорт йўлаклари (кейинги ўринда ХТЙ) мавжуд бўлиб, улар орқали Россия ва Ғарбий Европадан Марказий ва Жануби-Шарқий Осиёгача юклар транзити амалга оширилади [6].

Ҳозирги кундаги Евросиё минтақасидаги шу жумладан Марказий Осиё минтақасидаги, геосиёсий вазиятдан келиб чиқиб, халқаро темир йўл йўлакларидан оқилона фойдаланиш мамлакат иқтисодиётининг ривожланишида муҳим омил бўлиб хизмат қилади. Бундан ташқари, бутун дунёда бўлгани каби Марказий Осиё минтақасидаги мавжуд сиёсий вазият, шу жумладан Афғонистондаги вазиятнинг кескинлашуви шароитида ҳам кўшни давлатларни иқтисодий ҳамкорликни фаоллаштирмасдан туриб транспорт ва инфратузилма лойиҳаларини сақлаб қолиш осон бўлмайди. Шу билан бирга, шуни таъкидлаш керакки, Ўзбекистон Республикасининг минтақада фаоллашуви учун рақобат шароитида бу омилдан унинг рақобатчилари минтақа учун курашда янада кўпроқ фойдаланадилар [2, 3].

Ўз навбатида, бу ҳолат умуман Марказий Осиё ва хусусан Ўзбекистон Республикасида транспорт инфратузилмасини ривожлантиришнинг асосий тенденцияларини темир йўлларни ривожлантириш бўйича минтақавий лойиҳалар мисолида кўриб чиқишни тақозо этади.

Кўриб чиқиладиган ташаббусларнинг асосий мақсади Ўзбекистон Республикасини транзит давлатлар қаторига киритиш ва муқобил мултимодал транспорт йўлакларини яратишдан иборат. [1].

Ташаббусларни амалга ошириш учун темир йўл инфратузилмасини яхшилаш, инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш ва янги муқобил мултимодал йўлакларни яратиш ишлари давом эттирилмоқда.

Шу нуқтаи назардан, инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш маҳаллий ва минтақавий лойиҳаларга бўлинади. Қуйида ушбу инвестиция лойиҳалари муҳокама қилинади:

Маҳаллий лойиҳалар:

- Навоий-Бухоро йўналишида иккинчи электрлаштирилган тезювар темир йўл линиясини қуриш (93 км);

- "Шовот-Қораузак" темир йўл йўналишини боғловчи ва Амударёни кесиб ўтадиган кўприкнинг қурилиши (82 км);

- Бухоро-Урганч-Хива темир йўл участкасини электрлаштириш (452 км);

- Бухоро-Қашқадарё темир йўл участкасини электрлаштириш (145 км);

Минтақавий лойиҳалар:

- "Хитой-Қирғизистон-Ўзбекистон" темир йўл линиясини қуриш;

- "Мозори Шариф – Кобул – Пешовар" темир йўл линиясининг қурилиши.[7].

Ўзбекистон Республикасида шу кунгача қабул қилинган қонунлар, фармонлар ва бошқа меъёрий ҳуқуқий-ҳужжатлар мамлакатимизда, жумладан, темир йўл компанияси учун ҳам ижобий инвестиция муҳитини яратишга хизмат қилиб келмоқда. Шу билан бирга, ХТЙ лойиҳалари кўлами ва "Ўзбекистон темир йўллари" АЖнинг Осиё минтақаси транспорт бозоридаги рақобатбардошлигини оширишга интилиши транспорт технологияси ва сифат менежменти тизимида асосий фондлар ҳолатини, олиб ўтиш ва ўтказиш қобилиятини, объектив баҳолашни, ишлаб чиқариш қувватларини яхшилашни талаб қилади. [4].

Бундан ташқари амалда мавжуд бўлган муқобил "Хитой – Қирғизистон – Ўзбекистон – Туркманистон – Озарбайжон – Грузия – Туркия – Европа" халқаро мултимодал йўналиши бўйлаб юк ташиш ҳажмини ошириш мақсадида бир қатор учрашувлар ташкил қилиниб, ушбу йўналиш орқали юк ташувларида қўлланиладиган хар томонлама манфаатли имтиёз ва чегирмалар орқали бунга эришилмоқда.

Юқоридаги республикалараро ва минтақавий лойиҳаларни амалга ошириш Ўзбекистон ва қўшни давлатлар учун қуйидаги ижобий манфаатларни ўз ичига олади:

- мамлакатларнинг транзит ва экспорт-импорт салоҳиятини ошириш;

- янги иш ўринларини яратиш;
- Ўзбекистоннинг жанубий ва шарқий ҳудудлари иқтисодиётининг ўсиши;
- кўшни мамлакатлар иқтисодиётининг ўсиши ва транспорт тизимининг ривожланиши;
- янги саноат ва қазиб олиш корхоналарини ташкил этиш;
- транспорт харажатларини камайтириш ва бошқалар.

Минтақавий темир йўл тизимининг ижобий тажрибаси ва ташкил этилишини ҳисобга олган ҳолда, шуни таъкидлаш мумкинки, ХТЎни қуриш ва модернизация қилиш орқали энг қисқа ва қулай Евроосиё транспорт коридорини яратади, унинг асосий рақобатдош устунлиги юк ташиш ишончлилиги ва етказиб бериш тезлигини таъминлашдан иборат бўлади.

Бироқ, халқаро ташишларда иштирок этиш масаласини тўлиқ ҳал қилиш учун мавжуд тўсиқларни бартараф этиш керак бўлади. Ҳусусан “Ўзбекистон темир йўллари” АЖнинг кучли ва заиф томонларини стратегик таҳлил методологияси, жумладан, лойиҳа амалга ошириладиган аниқ вазиятда Стратегик бошқарув методлари ёрдамида аниқлаш мумкин. Бу йўлда аниқланган имкониятлар технологияларни такомиллаштириш ва юк ташиш барқарорлигини таъминлайди. Транспорт хизматлари сифатини ошириш ҳам ХТЎ бўйлаб ташиш жозибадорлигини оширишга олиб келади.

Юк ташиш ҳажмини ошириш имкониятини белгилаб берувчи асосий муаммо Афғонистон ва Қирғизистон ҳудудлари орқали ўтувчи темир йўлнинг қурилиши бўлиб қолмоқда. Уни бартараф этиш учун темир йўл хўжаликлари ҳусусан, вагон хўжалиги, локомотив хўжалиги, йўл хўжалиги ва х.к. томонидан капитал қўйилмалар ҳажми ва йўналишларини белгилаш, қурилаётган ва реконструкция қилинаётган участкаларни техник жиҳозлаш тартиби ва муддатларини белгилаш, шунингдек, мамлакатларда барқарорлик ва хавфсизликни таъминлаш зарур. Бундай техник кўрсаткичларни аниқлаш ва инфратузилмани ривожлантиришга қаратилган тадбирлар зарур инвестиция ҳажмларини ҳисоблаш учун асос бўлади.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-60 сонли фармони // <https://lex.uz/pdfs/5841063>.
2. Тураева М.О. Транспортная инфраструктура стран Центральной Азии в условиях современной регионализации: Доклад. – М.: Институт экономики РАН, С. 2014. – 62.

3. Зохидов А.А. Альтернативные транспортные коридоры в Центральной Азии: факторы, взаимозависимость и проблемы интеграции // Центральная Азия и Кавказ, Том 17 (1), 2014, С. 167-177.

4. Мардас А.Н., Рахимжонов Б.Р. Финансирование инвестиционных проектов развития международного транспортного коридора // Материалы республиканской научно-технической конференции с участием зарубежных ученых «Ресурсосберегающие технологии на железнодорожном транспорте». – Ташкент: ТашИИТ, 2013. С. 145-146.

5. Ходжаева Н.А., Рахимжонов Б.Р. Эффективность финансирования инвестиционных проектов развития транспортного-транзитного потенциала Республики Узбекистан // Материалы республиканской научно-технической конференции с участием зарубежных ученых «Ресурсосберегающие технологии на железнодорожном транспорте». – Ташкент: ТГТУ, 2022. С. 416-419.

6. Ўзбекистон Республикаси Инвестициялар ва ташқи сафдо вазирлигининг расмий сайти – www.mfer.uz. URL: <https://mift.uz/ru/menu/transportnye-koridory>

7. «Ўзбекистон темир йўллари» Аксиядорлик жамиятининг расмий сайти – www.uzrailway.uz. URL: https://railway.uz/uz/informatsionnaya_sluzhba/novosti/26142/.